

40 debat i dylematów filozoficznych

Gotowe materiały do dyskusji, analizy argumentów i refleksji na lekcjach filozofii

Do druku i zastosowania w liceum

Prawa autorskie i zasady korzystania

© 2026 „40 debat i dylematów filozoficznych”.
Wszelkie prawa zastrzeżone.

Materiał przeznaczony jest do wykorzystania
dydaktycznego przez nabywcę. Może być
drukowany i prezentowany uczniom podczas zajęć.

Zabrania się odsprzedaży, publikowania,
udostępniania plików oraz rozpowszechniania
materiału w całości lub we fragmentach.

Spis treści

	Jak korzystać z materiału	03
	Moduł 1: Etyczne wybory i odpowiedzialność	04
	Debaty 1–8	05–12
	Moduł 2: Prawda, wiedza i wolność	13
	Debaty 9–16	14–21
	Moduł 3: Sprawiedliwość, społeczeństwo i władza	22
	Debaty 17–24	23–30
	Moduł 4: Technologia, media i współczesność	31
	Debaty 25–32	32–39
	Moduł 5: Tożsamość, sens i człowieczeństwo	40
	Debaty 33–40	41–48
	Narzędzia dla nauczyciela	49
	Jak prowadzić debatę	50
	Role i mapa argumentów	51
	Kryteria oceny	52
	Karta refleksji ucznia	53

Jak korzystać z materiału?

Każda strona przedstawia problem, w którym nie ma jednej oczywistej odpowiedzi. Celem nie jest szybkie wskazanie zwycięzcy, lecz nauczanie się formułowania argumentów, słuchania innych osób i świadomego uzasadniania własnego stanowiska.

1. Przeczytaj sytuację.

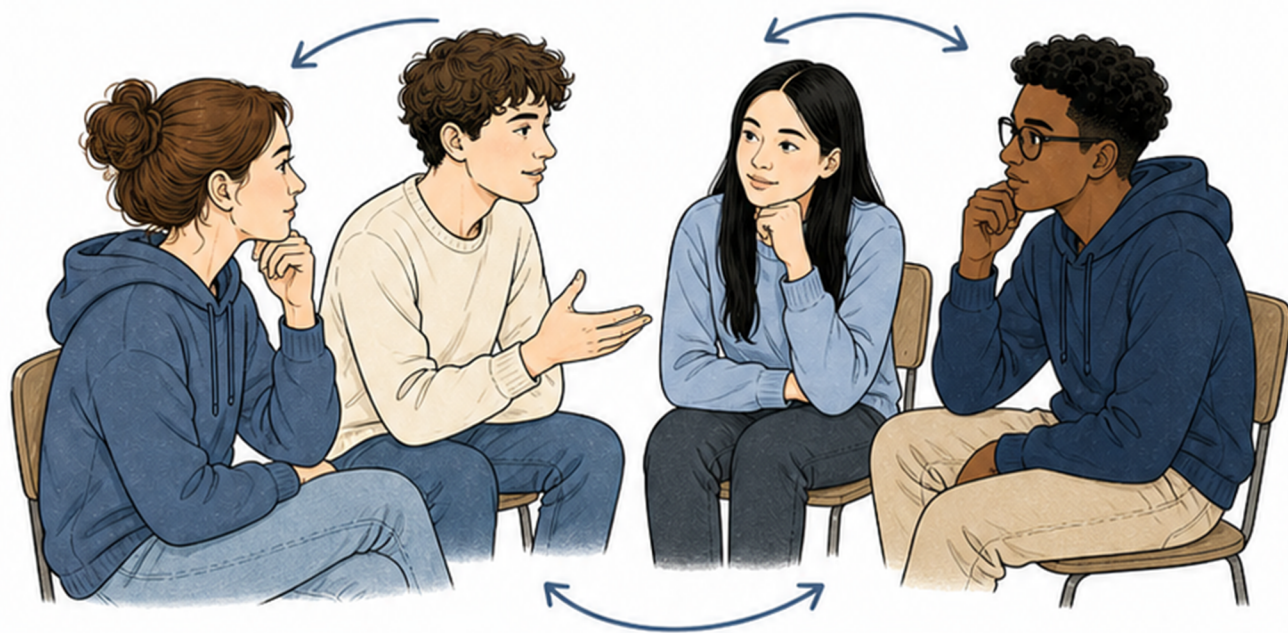
2. Wybierz stanowisko.

3. Uzasadnij je argumentem.

4. Odpowiedz na kontrargument.

Zasady dyskusji

- Krytykuj argument, nie osobę.
- Wyjaśniaj, dlaczego tak uważasz.
- Słuchaj przed udzieleniem odpowiedzi.
- Możesz zmienić zdanie, jeśli przekona Cię lepszy argument.
- Oddzielaj opinię od uzasadnionego stanowiska.

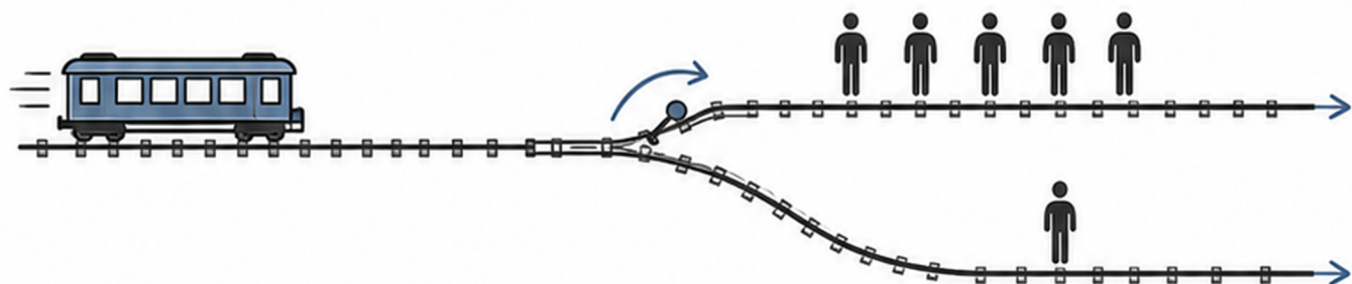

Étyczne wybory i odpowiedzialność

Co powinniśmy zrobić, gdy każda możliwa decyzja ma swoją cenę?

Czy wolno poświęcić jedną osobę, aby uratować pięć?

Sytuacja

Rozpędzony wagon jedzie w stronę pięciu osób znajdujących się na torze. Możesz przestawić zwrotnicę, kierując wagon na drugi tor, na którym znajduje się jedna osoba. Jeśli nic nie zrobisz, zagrożonych będzie pięć osób. Jeśli zadziałasz, zagrożona będzie jedna.

Pytanie główne

Czy należy przestawić zwrotnicę?

A — Tak.

Należy wybrać działanie, które uratuje większą liczbę osób.

B — Nie.

Nie wolno świadomie kierować zagrożenia na niewinną osobę.

Pojęcia

- **Konsekwencjalizm:** oceniamy działanie przede wszystkim po jego skutkach.
- **Deontologia:** niektórych czynów nie należy wykonywać, nawet jeśli mogłyby przynieść lepszy rezultat.

Pytania do dyskusji

- Czy brak działania również jest decyzją?
- Czy istnieje różnica między spowodowaniem szkody a pozwoleniem, aby się wydarzyła?
- Czy odpowiedź zmieniłaby się, gdyby jedna osoba była kimś Ci bliskim?

Aktywność

Wybierz A lub B, przedstaw jeden argument i odpowiedz na jedną obiekcję.

Czy można ukraść lekarstwo, aby uratować życie?

Sytuacja

Cieężko chora osoba potrzebuje leku, na który jej rodziny nie stać. Właściciel apteki nie zgadza się na obniżenie ceny ani odroczenie płatności. Bez lekarstwa życie chorej osoby jest poważnie zagrożone.

Pytanie główne

Czy członek rodziny ma moralne prawo ukraść lek?

A

— Tak. Prawo do życia jest ważniejsze niż prawo własności.

B

— Nie. Trudna sytuacja nie daje człowiekowi prawa do kradzieży.

Pojęcia

- **Legalność:** zgodność działania z obowiązującym prawem.
- **Moralność:** ocena tego, czy działanie jest dobre, słuszne lub sprawiedliwe.
- **Konflikt wartości:** sytuacja, w której dwie ważne zasady prowadzą do różnych decyzji.

Pytania do dyskusji

- Czy coś może być nielegalne, ale moralnie uzasadnione?
- Czy właściciel lekarstwa także ponosi odpowiedzialność?
- Czy decyzja byłaby inna, gdyby lek uratował kilka osób?

Czy zawsze trzeba mówić prawdę?

Sytuacja

Bliski kolega przyznaje Ci, że oszukiwał podczas ważnego sprawdzianu.

Prosi, abyś nikomu o tym nie mówił.

Następnego dnia nauczyciel pyta Cię bezpośrednio, czy wiesz, co się wydarzyło.

Pytanie główne

Czy należy powiedzieć prawdę, nawet jeśli zaszkodzi to koledze?

A – Tak.

Uczciwość i sprawiedliwość
wymagają powiedzenia prawdy.

B – Nie zawsze.

Lojalność i przewidywane
konsekwencje także mają znaczenie.

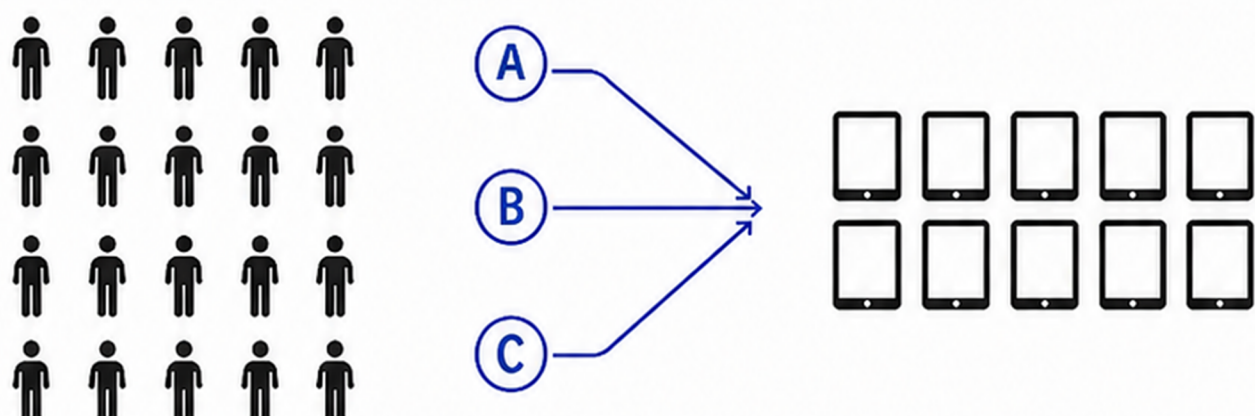
Pojęcia

- **Prawdomówność:** obowiązek przekazywania informacji zgodnych z tym, co uznajemy za prawdziwe.
- **Lojalność:** wierność osobie, grupie lub zobowiązaniu.
- **Odpowiedzialność:** gotowość do ponoszenia konsekwencji własnych decyzji.

Pytania do dyskusji

- Czy milczenie jest tym samym co kłamstwo?
- Czy lojalność ma granice?
- Wobec kogo mamy większy obowiązek: przyjaciela czy całej klasy?

Czy sprawiedliwie znaczy każdemu po równo?

Sytuacja

Szkola posiada dziesięć tabletów dla dwudziestu uczniów.

Część uczniów ma własny komputer w domu, a część nie ma dostępu do żadnego urządzenia.

Nauczyciel musi zdecydować, jak rozdzielić dostęp do tabletów.

Pytanie główne

Jaki podział będzie najbardziej sprawiedliwy?

A A – Każdy powinien korzystać z tabletów przez taki sam czas.

B B – Pierwszeństwo powinny mieć osoby bez urządzenia w domu.

C C – O przydziale powinno zdecydować losowanie.

Pojęcia

- **Równość:** przyznanie wszystkim takiej samej ilości zasobów.
- **Sprawiedliwość wyrównawcza:** uwzględnianie różnych potrzeb i punktów wyjścia.
- **Bezstronność:** podejmowanie decyzji bez faworyzowania konkretnych osób.

Pytania do dyskusji

- Czy różne traktowanie może być sprawiedliwe?
- Czy potrzeba jest ważniejsza od równego podziału?
- Kto powinien ustalać kryteria?

Czy należy przestrzegać niesprawiedliwego prawa?

Sytuacja

Władze miasta wprowadzają przepis zakazujący pokojowych zgromadzeń dotyczących ważnego problemu społecznego. Grupa mieszkańców uważa, że przepis jest niesprawiedliwy i planuje spokojny protest bez przemocy.

Pytanie główne

Czy obywatele powinni przestrzegać tego przepisu?

A — Tak.

Łamanie prawa może prowadzić do chaosu i osłabienia wspólnych zasad.

B — Nie zawsze.

Niesprawiedliwemu prawu można sprzeciwić się poprzez pokojowe nieposłuszeństwo.

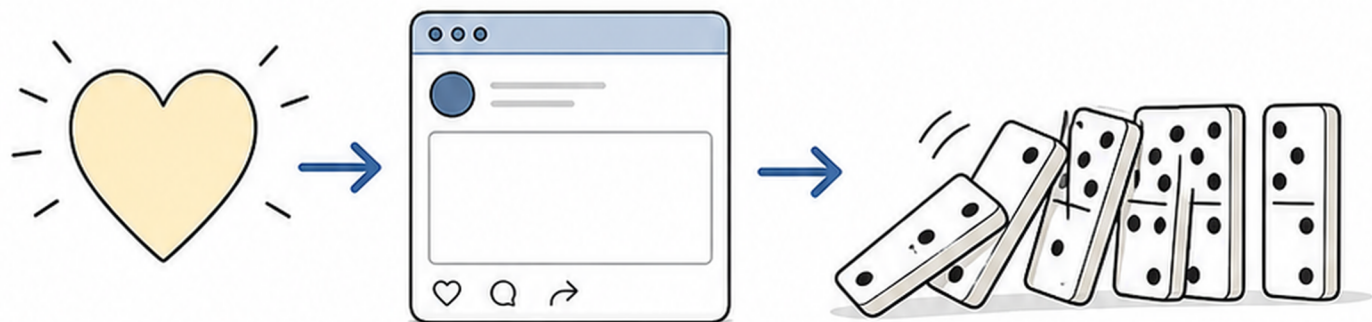
Pojęcia

- **Praworządność:** zasada, według której prawo obowiązuje zarówno obywateli, jak i władzę.
- **Nieposłuszeństwo obywatelskie:** świadome, publiczne i pokojowe naruszenie prawa w celu zwrócenia uwagi na niesprawiedliwość.
- **Legitymizacja:** uznanie, że władza lub przepis mają uzasadnione prawo do obowiązywania.

Pytania do dyskusji

- Kto może zdecydować, że prawo jest niesprawiedliwe?
- Jakie warunki powinien spełniać uzasadniony protest?
- Czy osoba protestująca powinna zaakceptować karę?

Czy dobre intencje wystarczą, aby działanie było moralne?

Sytuacja

Uczeń publikuje w internecie niepotwierdzoną informację, ponieważ chce ostrzec innych przed możliwym zagrożeniem. Informacja okazuje się fałszywa i poważnie szkodzi niewinnej osobie. Uczeń twierdzi, że chciał jedynie pomóc.

Pytanie główne

Czy dobra intencja zmniejsza moralną odpowiedzialność za złe skutki?

A — Tak.

Intencja jest ważna, ponieważ pokazuje, jaki cel miała osoba podejmująca działanie.

B — Nie wystarczy.

Człowiek odpowiada również za brak ostrożności i możliwe do przewidzenia skutki.

Pojęcia

- **Intencja:** cel, który człowiek chce osiągnąć swoim działaniem.
- **Konsekwencja:** rezultat lub następstwo podjętej decyzji.
- **Odpowiedzialność moralna:** obowiązek rozliczenia się z własnych wyborów i ich skutków.

Pytania do dyskusji

- Czy można być winnym szkody, której nie chciało się spowodować?
- Jak wiele powinniśmy sprawdzić przed udostępnieniem informacji?
- Czy przeprosiny wystarczą do naprawienia szkody?

Aktywność

Narysuj łańcuch „intencja → działanie → konsekwencja” i wskaż, w którym punkcie powstała odpowiedzialność.

Czy człowiek ma moralne obowiązki wobec zwierząt?

Sytuacja

Naukowcy opracowują terapię, która może uratować wiele osób. Jej szybkie przetestowanie wymaga badań powodujących cierpienie zwierząt. Istnieją inne metody, ale są droższe i znacznie wydłużą pracę nad terapią.

Pytanie główne

Czy korzyść dla ludzi może uzasadniać cierpienie zwierząt?

A — Tak, jeśli badania są konieczne, ściśle kontrolowane i mogą uratować ludzkie życie.

B — Nie. Zdolność zwierząt do odczuwania cierpienia oznacza, że nie mogą być traktowane wyłącznie jako narzędzia.

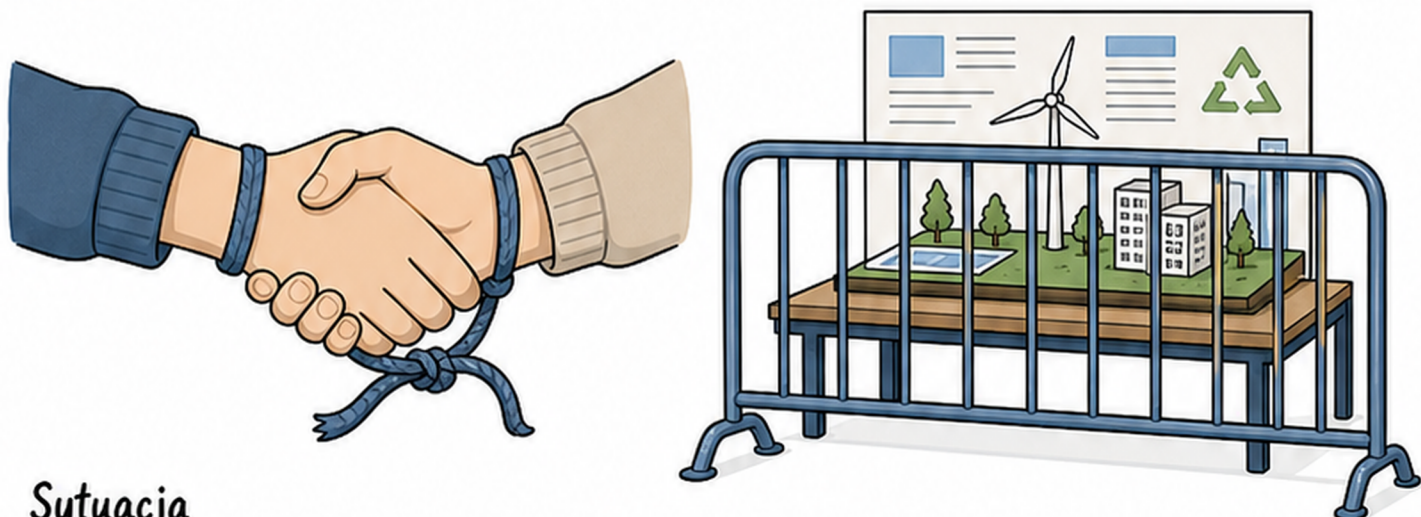
Pojęcia

- **Zdolność odczuwania:** możliwość doświadczania bólu, przyjemności i innych stanów.
- **Antropocentryzm:** pogląd stawiający człowieka w centrum wartościowania moralnego.
- **Prawa zwierząt:** przekonanie, że zwierzętom należy się ochrona niezależna od ich użyteczności dla ludzi.

Pytania do dyskusji

- Czy życie wszystkich istot ma taką samą wartość?
- Jakie warunki powinny ograniczać eksperymenty?
- Czy odpowiedź zmienia się zależnie od liczby osób, które terapia może uratować?

Czy można złamać obietnicę, aby zapobiec krzywdzie?

Sytuacja

Kolega prosi Cię o zachowanie tajemnicy. Następnie wyjawia, że zamierza celowo zniszczyć projekt innej grupy przed ważnym konkursem. Jeśli poinformujesz nauczyciela, złamiesz obietnicę. Jeśli zachowasz milczenie, możesz dopuścić do skrzywdzenia innych uczniów.

Pytanie główne

Co jest ważniejsze: dotrzymanie obietnicy czy zapobieżenie krzywdzie?

A — Obietnicy należy dotrzymać, ponieważ zaufanie jest podstawą relacji.

B — Obietnica przestaje obowiązywać, gdy jej zachowanie umożliwia wyrządzenie krzywdy.

Pojęcia

- **Obietnica:** dobrowolne zobowiązanie do określonego działania lub zachowania informacji.
- **Konflikt obowiązków:** sytuacja, w której nie można jednocześnie wypełnić dwóch ważnych zobowiązań.
- **Zapobieganie krzywdzie:** działanie mające powstrzymać przewidywalną szkodę.

Pytania do dyskusji

- Czy każda obietnica jest moralnie wiążąca?
- Czy znaczenie ma wielkość możliwej szkody?
- Czy najpierw należałoby spróbować przekonać kolegę do zmiany decyzji?

Aktywność

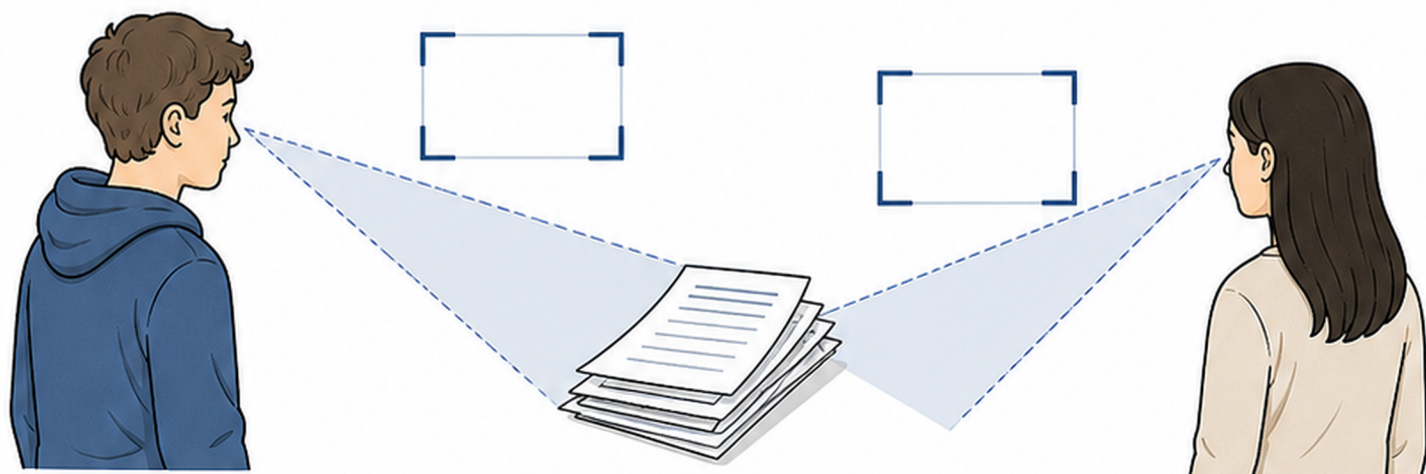
Utwórz hierarchię obowiązków i uzasadnij, które zobowiązanie powinno mieć pierwszeństwo.

Prawda, wiedza i wolność

Skąd wiemy, co jest prawdziwe —
i jak wolni jesteśmy w swoich
przekonaniach oraz decyzjach?

Skąd możemy wiedzieć, że to, co widzimy, jest prawdziwe?

Sytuacja

Dwie osoby obserwują to samo zdarzenie, ale później opisują je w zupełnie inny sposób. Nagranie wykonane z jednego kąta potwierdza część pierwszej relacji, a nagranie z innego miejsca wydaje się potwierdzać drugą.

Pytanie główne

Czy możemy ufać własnym zmysłom?

A — Tak.

Zmysły mogą się czasem mylić, ale są podstawowym źródłem wiedzy o świecie.

B — Nie w pełni.

To, co widzimy, zależy od perspektywy, pamięci, uwagi i wcześniejszych przekonań.

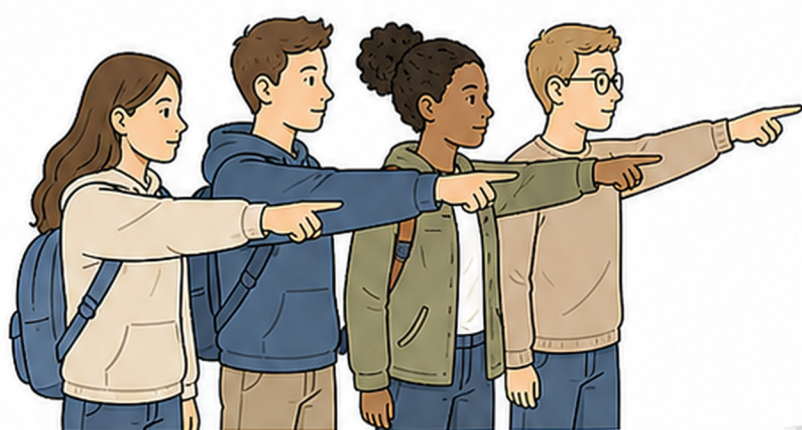
Pojęcia

- **Percepcja:** sposób odbierania i interpretowania informacji dostarczanych przez zmysły.
- **Empiryzm:** pogląd, według którego wiedza opiera się przede wszystkim na doświadczeniu.
- **Sceptycyzm:** postawa polegająca na sprawdzaniu, czy posiadamy wystarczające podstawy do uznania czegoś za prawdę.

Pytania do dyskusji

- Czy nagranie zawsze przedstawia pełną prawdę?
- Jak odróżnić błąd obserwatora od celowego kłamstwa?
- Czy kilka zgodnych relacji gwarantuje prawdziwość?

Czy większość może się mylić?

Sytuacja

W szkole szybko rozchodzi się informacja, że jeden z uczniów jest odpowiedzialny za zniszczenie wspólnego sprzętu. Większość osób uznaje tę wersję za prawdziwą, ponieważ została wielokrotnie powtórzona. Nie znaleziono jednak bezpośrednich dowodów.

Pytanie główne

Czy powszechna zgoda jest wystarczającym dowodem prawdy?

A — Zgodność wielu niezależnych osób może być ważnym powodem, aby uznać informację za wiarygodną.

B — Liczba osób wierzących w dane twierdzenie nie decyduje o jego prawdziwości.

Pojęcia

- **Konsensus:** zgoda osiągnięta przez większą grupę osób.
- **Dowód:** informacja lub obserwacja uzasadniająca określony wniosek.
- **Konformizm:** dostosowanie własnego stanowiska do opinii większości.

Pytania do dyskusji

- Dlaczego ludzie powtarzają informacje, których nie sprawdzili?
- Czy ekspert powinien mieć większe znaczenie niż większość?
- Jakich dowodów należałoby poszukać przed wydaniem osądu?

Aktywność

Sklasyfikuj karty jako „opinia”, „poszlaka”, „dowód” lub „wniosek”.

Czy wolność słowa powinna mieć granice?

Sytuacja

Podczas szkolnej debaty uczeń przedstawia stanowisko, które wiele osób uważa za obraźliwe. Nie grozi nikomu i nie nawołuje do przemocy, ale jego słowa wywołują silne poczucie krzywdy w części społeczności szkolnej.

Pytanie główne

Czy szkoła powinna pozwolić na przedstawienie tego stanowiska?

A — Tak. Wolność wypowiedzi obejmuje także poglądy niepopularne i niewygodne.

B — Nie zawsze. Wypowiedź może zostać ograniczona, jeśli poniża innych lub powoduje realną krzywdę.

Pojęcia

- **Wolność słowa:** możliwość wyrażania przekonań bez nieuzasadnionej ingerencji.
- **Zasada krzywdy:** przekonanie, że wolność można ograniczyć, aby chronić innych przed poważną szkodą.
- **Cenzura:** kontrolowanie lub zakazywanie określonych treści i wypowiedzi.

Pytania do dyskusji

- Czy obrażenie kogoś jest tym samym co wyrządzenie krzywdy?
- Kto powinien wyznaczać granice wypowiedzi?
- Czy usunięcie wypowiedzi rozwiązuje problem?

Czy nasze wybory są naprawdę wolne?

Sytuacja

Uczeń wybiera kierunek dalszej nauki. Na jego decyzję wpływają oczekiwania rodziny, sytuacja finansowa, opinie znajomych, wcześniejsze doświadczenia oraz treści rekomendowane przez algorytmy. Mimo to uważa, że decyzję podjął samodzielnie.

Pytanie główne

Czy wybór pozostaje wolny, jeśli został ukształtowany przez wiele zewnętrznych wpływów?

A

— Tak. Wolność nie wymaga braku wpływów, lecz możliwości rozważenia ich i podjęcia własnej decyzji.

B

— Nasze wybory są w dużej mierze wynikiem warunków, których sami nie wybraliśmy.

Pojęcia

- **Wolna wola:** zdolność do samodzielnego wyboru między różnymi możliwościami.
- **Determinizm:** pogląd, że decyzje wynikają z wcześniejszych przyczyn i warunków.
- **Autonomia:** zdolność kierowania własnym życiem na podstawie świadomie przyjętych zasad.

Pytania do dyskusji

- Czy decyzja pod presją nadal jest wolna?
- Czy znajomość wpływających na nas czynników zwiększa wolność?
- Czy można wskazać wybór całkowicie niezależny od otoczenia?

Czy wiedza o krzywdzie zobowiązuje do działania?

Sytuacja

Uczeń zauważa w internecie serię wiadomości ośmieszających koleżankę z klasy. Nie uczestniczy w ataku, ale może zgłosić treści, okazać wsparcie lub poinformować odpowiedzialną osobę. Obawia się jednak, że sam stanie się celem grupy.

Pytanie główne

Czy samo posiadanie wiedzy o krzywdzie tworzy obowiązek działania?

A — Tak.

Jeśli możemy ograniczyć krzywdę bez nadmiernego ryzyka, powinniśmy zareagować.

B — Nie zawsze.

Człowiek nie ma obowiązku narażać własnego bezpieczeństwa w każdej sytuacji.

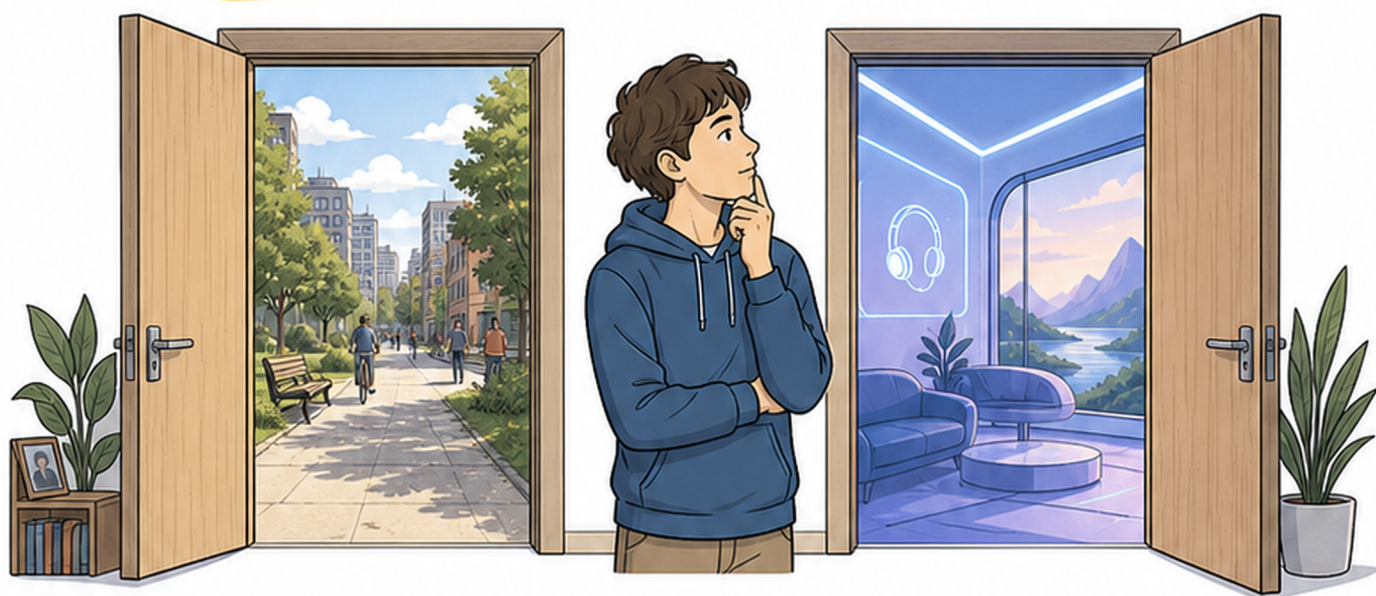
Pojęcia

- **Zaniechanie:** niewykonanie działania, które było możliwe.
- **Odpowiedzialność świadka:** moralna odpowiedzialność osoby obserwującej krzywdę.
- **Rozproszenie odpowiedzialności:** przekonanie, że ktoś inny na pewno zareaguje.

Pytania do dyskusji

- Czy brak reakcji jest neutralny?
- Jak można pomóc bez zwiększania zagrożenia?
- Czy odpowiedzialność jest większa, gdy jesteśmy jedynymi świadkami?

Czy lepiej znać bolesną prawdę, czy żyć w szczęśliwym złudzeniu?

Sytuacja

Powstaje urządzenie pozwalające człowiekowi przeżywać idealne życie w wirtualnym świecie. Osoba podłączona do urządzenia czułaby szczęście, przyjaźń i sukces, nie wiedząc, że doświadczenia nie są prawdziwe.

Pytanie główne

Czy warto wybrać szczęśliwe życie oparte na iluzji?

A — Tak.

Jeśli doświadczenia dają trwałe szczęście i nikogo nie krzywdzą, mogą mieć realną wartość.

B — Nie.

Prawda, autentyczność i kontakt z rzeczywistością są ważniejsze niż przyjemne doświadczenia.

Pojęcia

- **Iluzja:** doświadczenie lub przekonanie niezgodne z rzeczywistością.
- **Autentyczność:** życie zgodne z własną świadomością, wartościami i rzeczywistymi relacjami.
- **Hedonizm:** pogląd przypisujący przyjemności lub szczęściu podstawowe znaczenie.

Pytania do dyskusji

- Czy szczęście jest prawdziwe, jeśli jego przyczyna nie jest prawdziwa?
- Czy zgodzilibyśmy się na urządzenie, gdyby nie było możliwości powrotu?
- Czy codzienne korzystanie z mediów może tworzyć słabszą wersję takiej iluzji?